

Vammaisuus ja oikeudenmukaisuus

Studia Generalia Argumenta

4.11.2015

Simo Vehmas

Vammaisuuden moraalinen malli

- Sairaus tai vamma seurausta yksilön itsensä, hänen vanhempiansa tai kansakunnan hallitsijan moraalista rikkeistä
- VT:n synti-rangaistus syy-seurausketju
- Jeesuksen parantamishmeit (Jeesuksen messiaanisuus, sääli)

Lääketieteellinen malli

- Medikalisaatio: prosessi, jossa ihmisen ja yhteiskunnan toimintaa selitetään yhä enemmän lääketieteellisesti
- Vammaisuus selittyy yksilön fyysisillä tai mentaalisilla "puutteilla" jotka ovat seurausta huonosta tuurista, terveystottumuksista tai perinnöllisistä tekijöistä
- Henkilökohtainen tragedia

Yksilökeskeisten mallien seuraus

- Paternalismi: ihmisten autonomian rajoittaminen pyrittäessä ehkäisemään heitä vahingoittamasta itseään
- Asiantuntijälähtöisyys
- Asiakkaat passiivisia, ammattilaisten hyväntahtoisen avun kohteita

Sosiaalinen

vammaistutkimus/Disability studies

- Ihmisten fyysisten ja psyykkisten erojen sisältö ja merkitys määräytyy sosiaalisesti
- Avoin poliittisuus, sitoutuminen vammaisten etujen ajamiseen
- Vammaisuus hahmotetaan yksilön ja yhteisön suhteen kautta -> yksilön ongelmat yhteiskunnallisia kysymyksiä

Vammaisuus sosiaalisena konstruktiona

- (1) Vammaisuus ei ole sama asia kuin elimellinen vamma, eikä sitä voi ymmärtää vain sen kautta. Vaikka tällainen käsitys onkin juurtunut kulttuuriimme, vallitseva käsitys ei ole väistämätön tai luonnon määräämä. Vammaisuutta voidaan ymmärtää monin eri tavoin, eikä mikään näistä ajattelutavoista ole automaattisesti parempi tai luonnollisempi kuin mikään muukaan.
- (2) Länsimainen yksilökeskeinen vammaisuusajattelu on virheellinen ja vahingollinen.
- (3) Nykyinen yksilökeskeinen vammaisuusajattelu tulee hylätä tai ainakin muuttaa radikaalisti.

Syrjinnän historialliset juuret

- Teollisen kapitalismin synty
 - Sulki vammaiset taloudellisen toimijuuden ulkopuolelle.
 - Vammaisista tuli sosiaalinen ongelma, jota ruvettiin hoitamaan laitoksissa lääketieteellisiin selitysmalleihin nojautuen.
 - Yhteiskunnan vammauttavat muurit.

Koulu

- Oletukset ikäkausisidonnaisista normaalin kehityksen asteista.
- Kouluongelmien syy 'viallisessa' lapsessa ja hänen biologisessa olemuksessaan →
- Erityisluokka ja -koulusiirrot →
 - Koulutuksellinen ja sosiaalinen eristyneisyys
 - Ristiriidassa demokratian ja tasa-arvon kanssa.
 - Kallis järjestelmä, joka ehdollistaa vammaiset pitkäkestoiseen riippuvuuteen.
- → Erillisen erityisopetuksen purkaminen.

Rakennettu ympäristö

- Perinteisesti rakennettu “normaaliruumiin” vaatimusten mukaisesti.
- Esim. portaat, raskaat ovet, korkeat myyntipöydät ja huono valaistus. →
- Vammaisilta käytännössä evätty mahdollisuus/oikeus elää yhteiskunnassa.

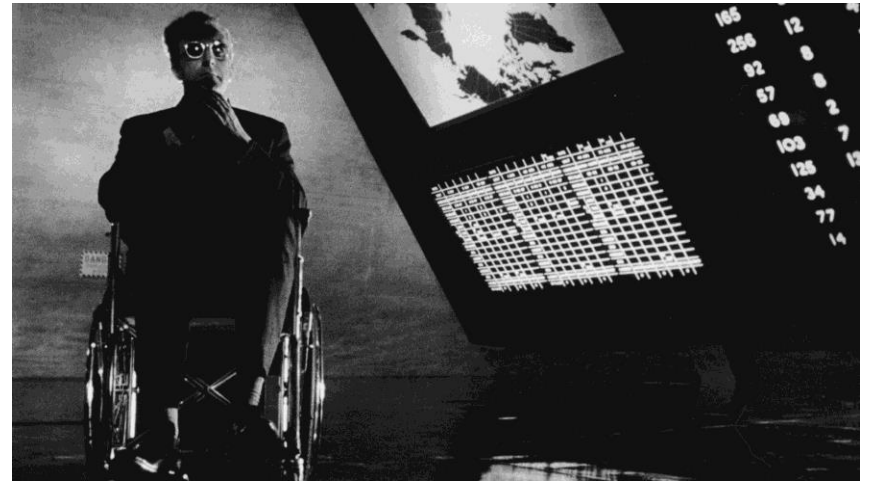
Työ

- UPIAS: “Kaikki muut tilanteet, joista fyysisesti vammaiset ihmiset on suljettu ulos, liittyvät loppujen lopuksi pois sulkemiseen työstä.”
- Työ sosiaalisen aseman ja minäkäsityksen perusta.
- Pehmeiden’ ja ‘kovien’ arvojen ristiriita
 - Työn periaate: kansalaisten tulee ansaita paikkansa yhteiskunnassa työn kautta.
 - Tarpeen periaate: ehdoton ihmisarvo kuuluu myös työkyvyttömille yksilöille.

Vammaisuuden kulttuuriset representaatiot

- Paholaismainen rampa
- Hyväntahtoinen ja säälistävä vammainen
- Sankarillinen raajarikko
- Vammaiset mainoksissa hyväntekeväisyysmainonta

Perusvapaudet ja –oikeudet: mahdollisuus elämään

- Mahdollisuus välttää ennenaikainen kuolema
- Miten toteutuu vammaisten kohdalla?
 - Suurempi väkivallan uhka
 - Vammaisuuden väkivaltainen historia
 - Eutanasia
 - Sikiöseulonnat ja selektiivinen abortti

Perusvapaudet ja –oikeudet: Mahdollisuus terveyteen

- Paras mahdollinen hoito (mukaan lukien seksuaali- ja lisääntymisterveyspalvelut)
 - Priorisointi?
 - Vammaiset vanhempina?
- Vapaus leimautumisesta

Perusvapaudet ja –oikeudet: Mahdollisuus ruumiilliseen koskemattomuuteen

- Vapaus väkivallasta
- Vapaus julmista ja halventavista hoidoista
- Vapaus seksuaaliselta hyväksikäytöltä
- Vapaus liikkua julkisilla paikoilla vailla pelkoa

Perusvapaudet ja –oikeudet: Mahdollisuus lain tuomaan turvaan

- Tasa-arvo ja syrjinnän kieltö
- Oikeudenmukainen oikeudenkäynti
- Tiedon saavutettavuus ja esteettömyys

Perusvapaudet ja –oikeudet: Miellyttävät, itsenäiset ja turvalliset asuinolosuhteet

- Riittävä elämisen taso (asunto, ruoka, vaatetus, sosiaalipalvelut, hoivapalvelut jne.)
- Esteetön asuminen ja liikkuminen julkisilla kulkuneuvoilla
- Elää itsenäisesti, arvokkaasti (itsekunnioitus)
- Mahdollisuus vaikuttaa omiin asumisolosuhteisiinsa

Perusvapaudet ja –oikeudet: Mahdollisuus tuotteliaisiin ja arvostettuihin toimintoihin

- Kelvollinen palkkatyö, tarpeen vaatiessa tuettuna
- Mahdollisuus hoivata
- Tehdä jotain hyödyllistä ja saada työstään arvostusta palkasta riippumatta
- Mahdollisuus valita työnsä ja saada siitä palkkaa

Perusvapaudet ja –oikeudet:

Mahdollisuus vaikuttaa

- Osallistua päätöksentekoon, tehdä itsenäisesti päätöksiä jotka vaikuttavat omaan elämään
- Osallistua demokraattisiin vaaleihin
- Osallisuus lähiympäristössä (NIMBY)